

# ESENȚA CONCEPTULUI DE BUNĂ-GUVERNARE ÎN VIZIUNEA LUI ARISTOTEL

## THE ESSENCE OF ARISTOTEL'S WELL-GOVERNING CONCEPT

**Prof. univ.dr. CORINA ADRIANA DUMITRESCU,**  
*Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”*

### Partea I

#### Dimensiunea instituțională

**Abstract:** *The essence of Aristotel's well-governing concept, as it appears in the "Athenian State", regards the "fortress citizen" with full rights as both founder and final beneficiary. The philosopher's permanent concern for defining and praising the best political regime is reengaged in his monumental "Politics", which encompasses various treatises with different themes that converge into a well-defined social picture. Before arriving at the essence of his well-governing concept, Aristotel, however, realizes a link between the human nature and the complexity of the human personality. Moreover, any political theory becomes comprehensible only after a deep research on the human nature.*

**Key words:** *well-governing, fortress, constitution, political regime, human nature.*

Personalitatea enciclopedică a lui Aristotel care a reunit atât de armonios matematicianul, logicianul, astronomul, fizicianul, metafizicianul, psihologul, politologul, eticul, muzicianul, retorul și poetul reprezintă "garanția spirituală" pentru aceia care aparțin culturii occidentale, că demersul asimilării conceptului de bună-guvernare care cuprinde cunoașterea operei stăgiritului este sortit împlinirii.

Lucrările sale ezoterice, editate de însuși marele filozof, adică acele fragmente care au ajuns până la noi pe de o parte, precum și scrierile sale ezoterice ajunse la noi grație peripateticianului Andronicos din Rodos, pe de altă parte, atât de generos dăruite contemporanilor și posterității care, ca una din permanentele căutări, cercetează fundamentarea conceptului de bună-guvernare, consolidarea acestuia și modalitățile de punere în aplicație.

În opera sa intitulată "Statul atenian" Aristotel studiază diferite constituții din zona antică utilizând metoda inducției, adică generalizarea spre a defini cea mai bună constituție posibilă plecând de la situația constituțiilor existente. Aflăm astfel că, înainte de perioada lui Dracon, constituția consacra obligația ca toate slujbele să fie în "mâna celor de neam și cu avere", pe durata vieții acestora.

Experiența socială ulterioară a determinat însă ca tot în aceeași perioadă să fie limitate mandatele celor care dețineau puterea și, totodată, să fie împărțite prerogativele conducătorului cetății între acesta și alte persoane de rang înalt. Demn de remarcat pentru acele vremuri este că în matricea bunei-guvernări apar thesmothetii, adică făcătorii de legi, care trebuiau să păstreze textul legii și să-l pună la îndemâna judecătorilor.

Această primă Constituție ateniană cuprindea prevederi despre Sfatul Areopagilor care vegheau la respectarea legilor și dețineau puterea administrativă din stat. Cei care alcătuiau acest organism aveau origine nobilă, avere și ocupau această dregătorie pe viață.

Modelul acesta studiat de Aristotel prezintă așadar o guvernare a statului în care puterile erau împărțite, mandatele de exercitare a acestora aveau durate diferite, funcție de natura puterii fiind deținute de regulă, de aceia care aparțineau aristocrației.

Epoca lui Dracon, analizată, mai apoi, de către filozof menține separația puterii în stat, dar condiționează accesarea la dregătoriile înalte de avere. Datorită întăririi aristocrației militare, acesteia i-a fost facilitat accesul la diferite slujbe, pentru cele mai înalte însă trebuind să dețină, la rândul lor membrii acesteia, o avere negrevată de nicio datorie.

Constituția din vremea lui Dracon introduce drept condiție pentru a putea fi membru al Senatului vârsta de 30 de ani și unicitatea relativă a mandatelor de senator.

Solon a menținut în Constituția elaborată în timpul său prevederile referitoare la omor de la predecesorul său Dracon, fiind însă acela care, în funcție de cens a împărțit populația în patru clase dintre care membrii primelor trei aveau dreptul de a ocupa funcții publice. Esența democratică a Constituției lui Solon a reprezentat-o prevederea potrivit căreia fiecare cetățean avea dreptul de a ataca, în fața tribunalului popular, orice hotărâre a unei autorități.

S-a bucurat de aprecierea lui Aristotel, în vasta evaluare pe care a făcut-o constituțiilor ateniene introducerea legii ostracizării pe care a considerat-o necesară într-o societate democratică.

De critica filozofului a avut parte Pericle, cel care a inițiat plata judecătorilor și a consacrat plățile din averea statului a celor care ocupau anumite dregătorii, Aristotel apreciind că astfel s-au creat condițiile apariției mitei care a periclitat buna-guvernare.

Constituția din epoca în care a trăit Aristotel, analizată la rândul său, cuprindea multiple prevederi referitoare la cetățenie, la educația tinerilor, la serviciul militar, la procedura juridică, la admiterea cetățeniei. Regula ocupării funcțiilor în stat era tragerea la sorți iar mandatele aveau diverse grade de limitare în timp. Puterea judecătorească era exercitată prin intermediul tribunalelor care aveau, de regulă, 501 jurați, iar în cazul achizițiilor publice se putea ajunge la un număr de 1000, chiar 1500 de jurați.

Aprecierea de care s-a bucurat constituția ateniană din epoca contemporană lui Aristotel, din partea acestuia era explicită fiind considerată de către acesta drept cea mai bună dintre toate legiurile similare din statele - cetăți grecești. „Incursiunea pe care filozoful a făcut-o în conținutul constituțiilor anterioare care au guvernat viața socială a Atenei era menită să găsească argumente de substanță care să întemeieze primatul Constituției ateniene”. Cu asemenea „rădăcini” precum cele reprezentate de bunele constituții care au precedat-o, Constituția din vremea lui Aristotel nu putea să nu reprezinte, în concepția acestuia, un model care consacra buna-guvernare. Modelul acesta demn de urmat de către cei care cârmuiau celelalte state-cetăți grecești avea consacrate juridic instituții care asiguraseră în trecutul Atenei ordinea socială necesară cetății, instituții care consolidaseră democrația și care urmăreau drept scop final împlinirea intereselor celor care formau comunitatea. Mai mult decât atât Aristotel aprecia capacitatea de evoluție a acestor instituții în funcție de transformarea pe care, la rândul lor, au suferit-o năzuințele cetățenilor cetății.

Realizarea bunei-guvernări în viziunea acestei lucrări a lui Aristotel trebuia întemeiată pe un mecanism al organizării statale care cuprindea instituții specializate, criterii precise de selectare a celor care ocupau poziții în sfera puterii, mandate limitate în timp ale acestora, competențe strict delimitate, control reciproc al puterilor în stat și,

nu în ultimul rând, participarea numeroasă a cetățenilor la treburile cetății, mai ales în domeniul juridic.

Sintetizând și esențializând concepția despre bună-guvernare atât cât este ea cuprinsă în "Statul atenian", aceasta trebuie să aibă atât ca beneficiar final cât și ca întemeietor cetățeanul cu drepturi depline al cetății.

Preocupările permanente ale marelui filozof pentru definirea și consacrarea celui mai bun regim politic sunt reluate în monumentală lucrare intitulată "Politica", care cuprinde mai multe tratate pe teme diferite, convergențe însă într-un tablou social bine definit.

„De vreme ce observăm că oricare cetate este un fel de comunitate și că orice comunitate este constituită în vederea unui bine (căci toți oamenii fac toate lucrurile în căutarea a ceea ce li se pare a fi un bine), este limpede că toate comunitățile urmăresc un bine, acest lucru îl face cu precădere aceea între toate suverană și care le cuprinde pe toate celelalte, ea urmând totodată binele suveran între toate. Aceasta este așa numita cetate sau comunitate civică.” Iată deci, în acest citat, practic primul din "Politica" credința profundă a marelui filozof în necesitatea și, totodată, obligația ca prin realizarea comunității să se atingă și scopul pentru care ea a fost creată: Binele tuturor celor care au consfințit crearea ei însăși.

Modalitatea de împlinire a acestui deziderat suprem al cetății trebuie garantată însă prin buna guvernare care trebuie temeinic structurată și mai apoi validată de practica socială.

Analiza și rezolvarea acestui concept pleacă de la evaluarea în primul rând a microcomunităților reprezentată de familie, de reunirea mai apoi a mai multor familii și, în fine din metacomunitatea reprezentată de către CETATE.

Înainte de a ajunge propriu-zis, în "Politica" la esența bunei-guvernări, Aristotel realizează un adevărat recurs la natura umană și la complexitatea personalității umane.

Totodată regăsim în "Politica" și o critică la adresa unora dintre elementele care compuneau conceptul de bună-guvernare la Socrate: astfel, Aristotel, nu era de acord cu opinia predecesorului său potrivit căreia conducătorii cetății erau mereu aceiași. Aristotel militează foarte logic în favoarea unui relativism al constituțiilor. Cea mai bună constituție nu rezidă, așa cum gândea Platon, într-un model ideal și unic ce s-ar cuveni aplicat tuturor popoarelor. Dimpotrivă, fiecărei cetăți în parte îi revine sarcina să determine regulile care i se potrivesc cel mai bine pentru a permite fericirea tuturor. Aristotel era de părere că guvernarea cetății ar trebui să asigure starea de fericire în cetate.

În "Politica" Aristotel aprecia în mod deosebit guvernarea cartaginezilor pe care o considera superioară mai ales pentru că regii nu proveneau din aceeași familie fiind selectați prin alegere și datorită menținerii îndelungate a organizării de stat fără a fi nevoie să înăbușe vreo revoltă.

Buna-guvernare în viziunea expusă aici de către Aristotel trebuie să aibă la temelie instituția cetățeanului și a conducătorilor cetății; este vorba de morala comunității care, evident cuprindea și atunci conceptul de "bine". Pentru Aristotel, constituția bună este cea care permite instituțiilor să se adapteze și să dureze, fiindcă numai într-un mediu stabil oamenii pot da dovadă de virtute etică și politică.

Aristotel, în demersul cuprins în "Politica", este nevoit să observe că oligarhia este dominată de puterea celor bogați iar democrația de puterea celor mulți, lipsiți însă de bogăție. Aristotel apără o idee uimitoare: fuziunea celor două regimuri degradate poate duce la o constituție „dreaptă”. O asemenea combinație contribuie, efectiv, la neutralizarea rivalităților sociale, realizând un echilibru politic între cei înstăriți și cei sărmani. Este condiția stabilității politice. Prin urmare, singura soluție este de a le încredința conducerea politică a cetății „celor care urmează calea de mijloc” între bogați

și săraci (clasa de mijloc). Deși Aristotel își exprimă o preferință clară pentru guvernarea de către clasa de mijloc, el nu uită nici de rolul poporului, nici de importanța legii.

”Binele politicii este dreptul, cu alte cuvinte interesul comun” părea să fie esența conceptului de bună-guvernare astfel cum este ”construit” acesta în ”Politica” de către Aristotel.

